

Wpływ prawa państwowego na życie Kościoła i kościelnych osób prawnych – zagadnienia fundamentalne

– ogólnopolska konferencja naukowa



▲ Na zdjęciu od lewej: ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US, ks. dr hab. Grzegorz Chojnacki, prof. US, prof. dr hab. Mariusz Jabłoński.

W dniach 31 maja – 1 czerwca br. w auli im. prof. Edwarda Włodarczyka w budynku Geocentrum w Szczecinie odbyła się konferencja naukowa *Wpływ prawa państwowego na życie Kościoła i kościelnych osób prawnych – zagadnienia fundamentalne*, organizowana przez Instytut Nauk Teologicznych oraz Wydział Prawa i Administracji US.

Konferencja była pierwszą z cyklu trzech konferencji, realizowanych w ramach projektu *900 lat od misji św. Ottona z Bambergu – Prawo państwowe a prawo kościelne i Kościół* finansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji i Nauki, przyznanych w ramach programu Społeczna Odpowiedzialność Nauki „Doskonała Nauka – Wsparcie konferencji naukowych”.

Celem całego cyklu konferencji naukowych jest przede wszystkim przedstawienie wyników badań dotyczących wpływu i znaczenia prawa państwowego (świeckiego) dla życia Kościoła, kościelnych osób prawnych i duchowieństwa, a także mechanizmów organizacyjnych, proceduralnych i finansowych jego stosowania, z uwzględnieniem problemów natury praktycznej, sygnalizowanych z jednej strony przez duchownych, a z drugiej – przez osoby będące podmiotami różnego rodzaju stosunków prawnych i występujące w procesach sądowych toczących się przed sądami powszechnymi. Kontekst historyczny projektu tworzy 900-lecie misji św. Ottona z Bambergu na Pomorzu

Zachodnim, w ramach której zawiązały się różne formy współpracy pomiędzy Kościołem a strukturami świeckimi. Jak stwierdziła dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US, prorektor ds. organizacji US, konferencja *Wpływ prawa państwowego na życie Kościoła i kościelnych osób prawnych – zagadnienia fundamentalne*:

[...] to wspaniały przykład długoletniej współpracy Wydziału Teologicznego i Wydziału Prawa i Administracji US. Mamy bardzo wiele wspólnych punktów, jeżeli chodzi o badania, dydaktykę, a także po prostu się przyjaźnimy.

Pierwsza konferencja zgromadziła kilkunastu badaczy z różnych ośrodków naukowych w Polsce, takich jak m.in. Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet WSB Merito we Wrocławiu, Uniwersytet Opolski. Nie zabrakło też znamienitego gościa z zagranicy, którym był ks. prof. dr hab. Markus Graulich z Papieskiej Komisji ds. Tekstów Prawnych. Pierwszy dzień konferencji miał charakter *stricte naukowy* i obejmował prelekcje zaproszonych gości.

Pierwszy wykład zaprezentował wspomniany już gość z zagranicy, czyli ks. prof. dr hab. Markus Graulich z Papieskiej Komisji ds. Tekstów Prawnych. W swoim referacie pt. *Wolność religijna – malejący fundament relacji Kościół-państwo?*, postawił problem wolności religijnej w kontekście współczesnych zmian społeczno-kulturowych na Zachodzie:

Rozważając fundamentalne kwestie dotyczące wpływu prawa konstytucyjnego na życie Kościoła i kościelnych osób prawnych, obowiązkowym punktem wyjścia jest wolność religijna. Wolność religijna jest bowiem zasadniczą kwestią w stosunkach między Kościołem a państwem i jest zawarta również w większości konstytucji państwowych. Ale – i to jest pytanie, które zostanie rozważone w tych krótkich uwagach – jak bezpieczny jest ten fundament w naszych czasach? Czy wystarczy uznanie wolności religijnej w Konstytucji, czy też istnieją siły, które dążą do podważenia tej podstawy.

Zdaniem ks. prof. Markusa Graulicha zachodzące zmiany kulturowe na Zachodzie prowadzą do napięć na linii Kościół–państwo. Chociaż prawodawstwo większości państw zachodnich gwarantuje swoim obywatelom wolność religijną, to jednak respektowanie też wolności w przypadku katolików, zwłaszcza w obszarze edukacji i wychowania, wydaje się być zagrożone:

Wolność religijna – choć gwarantowana w konstytucjach państw – jest obecnie kurczącym się fundamentem relacji Kościół–państwo, ponieważ jest podważana nie tylko przez kulturę, ale także przez grupy nacisku.

Drugi wykład, *Konteksty prawne pomorskiej misji św. Ottona z Bambergu*, zaprezentował ks. dr hab. Grzegorz Wejman, prof. US z Uniwersytetu Szczecińskiego. W swoim wystąpieniu ks. prof. Wejman ukazał historyczne uwarunkowania misji św. Ottona z Bambergu, ze szczególnym uwzględnieniem złożonej sytuacji prawnej i politycznej na ówczesnym Pomorzu Zachodnim.

Prof. dr hab. Mariusz Jabłoński z Uniwersytetu Wrocławskiego zaprezentował wykład *Konstytucyjny model identyfikacji relacji między państwem i Kościołem*. Wykład ten poruszył szereg bardzo istotnych zagadnień dotyczących relacji Kościół i państwo związanych z polską Konstytucją z 1997 roku:

Stosunki państwo–Kościół zawsze wywoływały wiele emocji. Także i w zakresie obowiązującej Konstytucji dyskusja na forum Zgromadzenia Narodowego była długa i dość burzliwa. Ostatecznie przyjęto formułę (art. 25 Konstytucji), zgodnie z którą władze publiczne w RP zachowują bezstronność w sprawach przekonań religijnych, światopoglądowych i filozoficznych, zapewniając swobodę ich wyrażania w życiu publicznym. Jednocześnie zagwarantowano w Konstytucji równouprawnioną pozycję wszystkim kościołom i związkom wyznaniowym działającym na terytorium RP. Ustalono również, że stosunki między państwem a kościołami i innymi związkami wyznaniowymi kształtowane są na zasadach poszanowania ich autonomii oraz wzajemnej niezależności każdego w swoim zakresie, jak również współdziałania dla dobra człowieka i dobra wspólnego. Formuła ta różni się zasadniczo od poprzednio obowiązującej zasady rozdziału państwa od kościoła i innych związków wyznaniowych. Bez cienia wątpliwości gwarantuje każdemu z wymienionych podmiotów autonomię i niezależność w zakresie swojej działalności. Nie oznacza to jednak, że kościoły i związki wyznaniowe



▲ Dr hab. Kinga Flaga-Gieruszyńska, prof. US – prorektor ds. organizacji US.

nie podlegają prawu polskiemu. Wręcz przeciwnie autonomia i niezależność nie oznaczają wyłączenia podległości kościołów i innych związków wyznaniowych prawu powszechnie obowiązującemu w RP.

W kolejnej sesji konferencji swoje referaty zaprezentowali dr Katarzyna Pluta z Uniwersytetu Opolskiego (*Indywidualne gwarancje wolności sumienia i religii w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1997 roku*), ks. dr hab. Dariusz Walencik, prof. UO, również z Uniwersytetu Opolskiego (*Problem osobowości prawnej Kościoła katolickiego i jego jednostek organizacyjnych w prawie polskim w latach 1944–1989*) oraz dr Dariusz Wasiak z Uniwersytetu WSB Merito we Wrocławiu (*Kościelne osoby prawne a AML*). Pani dr Katarzyna Pluta w swoim wystąpieniu zwróciła uwagę, że:

Wolność sumienia i religii jest prawem podmiotowym o charakterze fundamentalnym, które gwarantuje istnienie sfery indywidualnego samookreślenia, akcentując równocześnie wymiar zewnętrzny. Podstawowym zadaniem państwa jest zapewnienie swoim obywatelom fundamentalnych wolności. Wolność sumienia i religii to prawo o charakterze ponadpaństwowym, czerpiącym swe uzasadnienie z norm moralnych o wymiarze uniwersalnym. Trudność w uregulowaniu wolności sumienia i wyznania wynika ze specyfiki chronionego dobra. Sąd Najwyższy w wyroku z 2013 r., definiując tę kwestię, określił je, jako pewien obszar światopoglądowy, który wynika z indywidualnych przekonań, wyboru określonego systemu wartości oraz subiektywnej przestrzeni metafizyczno-egzystencjonalnej. W takim przypadku ochroną prawną objęta jest „sfera pojęć, wyobrażeń i przekonań jednostki”.

Trzecia sesja konferencji zawierała wykłady dr Krzysztofa Wygody z Uniwersytetu Wrocławskiego (*Dane osobowe przetwarzane w kościołach i związkach wyznaniowych nie podlegające usunięciu – model i praktyka*), dr Ewy Michałkiewicz-Kądzieli z Uniwersytetu Szczecińskiego (*Prawo do eksponowania symboli religijnych w przestrzeni publicznej i jego ograniczenia – rozważa-*

Fot. Marcin Boduszek

nia prawne na gruncie orzecznictwa międzynarodowego i krajowego) oraz dr Aleksandry Klich, również z Uniwersytetu Szczecińskiego (*Prawo pacjenta do opieki duszpasterskiej*).

W ostatniej sesji zaprezentowali swoje wykłady ks. dr Dariusz Mazurkiewicz z Uniwersytetu Szczecińskiego (*Przestępstwa seksualne cum minore w prawie polskim i kanonicznym*) oraz ks. mgr Jan Wojtczak, doktorant Instytutu Nauk Teologicznych US (*Religijny wymiar polityki*). Ks. dr Mazurkiewicz zaprezentował bardzo ważny społecznie problem przestępstw wobec osób małoletnich, ukazując przepisy prawne i zachodzące w nich zmiany zarówno w obszarze prawa państwowego, jak i kościelnego:

Ochrona wolności osób, zwłaszcza tych najbardziej bezbronnych, jak dzieci i młodzież, jest zagadnieniem fundamentalnym zarówno z punktu widzenia prawa państwowego, jak i kanonicznego. To w art. 41 pkt 1. Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej ustrojodawca stwierdza, że „Każdemu zapewni się nietykalność osobistą i wolność osobistą”, a w art. 72 pkt 1 „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę praw dziecka”. Prowadzi to w konsekwencji do stworzenia prawodawstwa chroniącego dzieci przed każdym rodzajem przemocy, w tym przed szeroko rozumianym wykorzystaniem seksualnym. Z kolei prawo kanoniczne, wierne zasadzie salus animarum suprema lex, widzi w ochronie małoletnich wypełnienie ewangelicznego nakazu troski o dzieci, których ufność stanowi wzór przynależności do Królestwa Bożego (Mt 18, 3) i których skrzywdzenie domaga się szczególnego ukarania (Mt 18, 6). Z tej racji traktuje przestępstwa seksualne popełnione z małoletnimi jako niezwykle ciężkie (delicta graviora). Przestępstwa seksualne wobec osób dzieci i młodzieży należą zatem do tzw. delicta mixta, czyli właściwych zarówno dla państwowego, jak i kanonicznego porządku prawnego.

Drugi dzień konferencji miał charakter bardziej popularyzatorski. Odbyła się debata ekspercka poświęcona relacjom Kościół – państwo. W debacie wzięli udział dr Ewa Milczarek (Uniwersytet Szczeciński), ks. dr hab. Grzegorz Chojnacki, prof. US (Uniwersytet Szczeciński) oraz ks. dr hab. Andrzej Draguła, prof. US (Uniwersy-



▲ Debata ekspercka poświęcona relacjom Kościół–państwo. Od lewej: dr Piotr Goniszewski, ks. dr hab. Grzegorz Chojnacki, prof. US, dr Ewa Milczarek, ks. dr hab. Andrzej Draguła, prof. US.



▲ Dr Piotr Goniszewski – zastępca dyrektora Instytutu Nauk Teologicznych US.

tet Szczeciński). Debatę moderował dr Piotr Goniszewski (Uniwersytet Szczeciński). Debatę otworzył cytat wybitnego niemieckiego filozofa Jürgena Habermasa z jego eseju *Wierzyć i wiedzieć*:

Gdy w politycznym kalendarzu pojawia się problem o znaczeniu egzystencjalnym, obywatele – wierzący i niewierzący – wyrażają swoje światopoglądowo ugruntowane przekonania wzajemnie przeciwko sobie i, borykając się z ostrymi dysonansami publicznego starcia opinii, doświadczają, czym jest niewygodny pluralizm światopoglądowy. Jeśli nauczą się z nim obchodzić, pamiętając o własnej omylności, czyli nie zrywając społecznej więzi spajającej wspólnotę polityczną, będą wiedzieli, co w społeczeństwie postsekularnym znaczą zapisane w konstytucji świeckie podstawy decyzji. Mianowicie w sporze między roszczeniami wiedzy i wiary państwo światopoglądowo neutralne bynajmniej nie faworyzuje jednej strony. Pluralistyczny rozum publiczności obywatelskiej kieruje się dynamiką sekularyzacji tylko w tej mierze, w jakiej ta dynamika ostatecznie zmusza do zachowania jednakowego dystansu wobec silnych tradycji i treści światopoglądowych. Jest jednak gotowy do osmotycznego uczenia się od obu stron, nie wyrzekając się własnej autonomii.

W trakcie debaty poruszono takie zagadnienia jak charakterystyka relacji Kościół katolicki a państwo w świetle Konstytucji, relacje pomiędzy Kościołem katolickim a państwem w sąsiednich Niemczech, czy też gdzie kończy się sztuka i działalność artystyczna, a zaczyna obraza uczuć religijnych?

Przez całe dwa dni trwania konferencji była ona transmitowana poprzez media społecznościowe Uniwersytetu Szczecińskiego. W pierwszym dniu konferencji jednocześnie odbywała się relacja w języku polskim oraz wraz z tłumaczeniem wystąpień prelegentów na język angielski. W ten sposób organizatorzy chcieli poszerzyć grono odbiorców wydarzenia o osoby, które nie mogły osobiście przybyć do Geocentrum oraz osoby z zagranicy, dla których język polski mógł stanowić barierę. Ponadto zapis dwóch dni konferencji jest cały czas dostępny w mediach społecznościowych Uniwersytetu Szczecińskiego.

dr Piotr Goniszewski
Instytut Nauk Teologicznych US